

A NAGYSZERKEZETI EGYSÉGEK

I. A FÖLDRÉSZEK SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE

Gyarapodó kontinensek

Földrész (kontinens) = minden oldalról tengerrel körülvett, nagy kiterjedésű szárazulat.

Geológiai értelemben azok a szárazföldek, melyeknek saját ősi magjuk, ősmasszívumuk (ősföldjük) van.

1. ŐSFÖLD, ŐSMASSZÍVUM

Ősföld: a földkéreg legkorábban (ősidő, előidő) megszilárdult darabjai. Kristályos kőzetek, leginkább gránit építi fel.

- **fedetlen** (az idős kőzetek közvetlenül a felszínen vannak)
- **fedett** (fiatalabb kőzetek települtek rá pl. tengerelöntés, vulkánkitörés miatt)
 - a fedett ősföld egyik típusa a **táblás vidék**: az egymáson levő rétegek vízszintesen helyezkednek el.

Ősföldek/ősmasszívumok (11)

Kanadai-ősföld (Észak-Amerika)

Guyanai-ősföld (Dél-Amerika)

Brazíliai-ősföld (Dél-Amerika)

Balti-ősföld (Európa)

Afrikai-ősföld (Afrika)

Arab-ősföld (Ázsia)

Angara-ősföld (Ázsia)

Dekkán-ősföld (Ázsia)

Kínai-ősföld (Ázsia)

Ausztráliai-ősföld (Ausztrália)

Antarktiszi-ősföld (Antarktis)

2. GYŰRTHEGYSÉG

A mélyben kialakult gyűrt formák kiemelkedtek.

Álló, ferde, fekvő és áttolt takaróredők építik fel.

Az Eurázsiai- és a Pacifikus-hegységrendszer üledékes tagjaiban még felismerhető a gyűrt szerkezet.

3. RÖGHEGYSÉG

Összetöredezték (vetősíkok, sasbércek, árkok, medencék, lépcsős vidékek).

Az erózió révén lepusztultak, lekerekítődtek, lealacsonyodtak.

A Kaledóniai- és a Variszkuszi-hegységrendszer tagjai már röghegységekké váltak.

4. SÍKSÁG

Olyan felszín, ahol a lejtés nem haladja meg a 6 ezreléket (60 cm/100 m).

Kialakulásuk:

Süllyedő medence **feltöltődésével**: Amazonas-medence, Mississippi-alföld, Pó-síkság stb.

Letarolt síkság: a belföldi jégtakaró egyengeti el a felszínt.

A tengerszinthez viszonyított helyzetük szerint:

- ✓ mélyföld (a tenger szintje alatt helyezkedik el, pl. Kaszpi-mélyföld, Holland-mélyföld stb.)
- ✓ alföld (0-200 m között, pl. Alföld, Lengyel-alföld stb.)
- ✓ fennsík (200 m fölött, pl. Tibet, Altiplano, Bükk-fennsík stb.)

II. AZ ÓCEÁNOK SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE

1. ÓCEÁNKÖZÉPI HÁTSÁG

Az óceánközépi hátság vonalában két óceáni kőzetlemez születik, s ezek egymástól távolodnak.

Földünk egybefüggő, kb. 80 ezer km hosszú bazaltos vulkáni vonulata. Ennek hasadékvölgyén keresztül közvetlenül az asztenoszférából bázisos magma nyomul a felszín irányába. Ez az anyag építi fel magát az óceáni kőzetlemezt. A felszínre elérő bazalt sajátos formában szilárdul meg, ezeket párnalávának (pillow lava) nevezzük. Izland különleges helyzete: itt az Észak-atlanti hátság egy része a felszínre emelkedik, a hasadékvölgy a szárazföldet szeli ketté, a környékén bazaltos vulkánokkal, sok posztvulkáni jelenséggel (pl. gejzír, fumarola stb.).

2. ÓCEÁNI MEDENCE

Az óceánok nagyrészt ez a „táj” teszi ki. Átlagos mélysége 3900 m. A Föld hatalmas üledékgyűjtő medencéi. Az üledékek egy része a szárazföldről kerül ide: a folyók vagy a szél által. A nagyobb tömegű üledékanyag magában az óceánban keletkezik: meszes vagy kovasavas üledékek.

3. MÉLYTENGERI ÁROK

Kőzetlemezek ütközési zónájában alakul ki, ahol minimum az egyik ütköző kőzetlemez óceáni kőzetburokkal rendelkezik. Az alábukó kőzetlemez mindig a vékonyabb és sűrűbb kőzetlemez.

Földünk legmélyebb pontjai. A vízrajzi térképeken keskeny, sötétkék színnel jelenik meg.

óceáni és szárazföldi kőzetlemez ütközése: pl. a Nazca-lemez és a Dél-amerikai-lemez → Andok

két óceáni kőzetlemez ütközése: pl. Eurázsiai-kőzetlemez és Csendes-óceáni-kőzetlemez → Japán hegységei

Az alábukás következménye, hogy a szubdukálódó kőzetlemez eltörik, ezért földrengések pattannak ki → Benioff-zóna.